

Justa adsit, sed prohibuisse alterum conjugium post divortium. Eodem sæculo Origenes tract. 7. in Matth. explicans cap. ixx. dicit quosdam Episcopos permisisse mulieri nubere viro priore vivente, et addit: Contra Scripturam fecerunt.

Sæculo quarto post annum Domini 300, in Concilio Elibertino can. 9, mulier quæ ob viri adulterium alteri nupsit, non recipitur ad Communionem nisi post mortem prioris mariti: ex quo intelligimus, illicitum fuisse Matrimonium illud iudicatum, etiam ex parte innocentis, et in causa adulterii. Eodem sæculo, S. Ambrosius in cap. xvi. Lucæ multa scribit contra eos, qui uxore dimissa aliam ducunt, et passim adulterium vocat id conjugium: neque in tota illa disputatione unquam excipit causam fornicationis. Sanctus item Hieronymus, Ambrosii æqualis, in epist. ad Oceanum de obitu Fabiolæ, scribit, Fabiolam dimisso viro non solum adultero, sed etiam omnibus flagitiis coperto, alteri nupsisse; sed addit id eam fecisse, quia ignorabat rigorem Evangelii: et ibidem scribit, eam post mortem secundi mariti publicam penitentiam sibi ab Episcopo impositam, summa humilitate egisse. Ex quo intelligimus, eo tempore publicum crimen habitum in Ecclesia catholica fuisse, si quis vivente cōjuge ad alias nuptias transiret, etiam causa fornicationis, vivente cōjuge ad alias nuptias transire. Eodem sæculo S. Joan. Chrysostomus homil. 17. in Matth. enarrans cap. v. idem docet.

Sæculo quinto, post annum Domini 400. Concilium Milevitanum, can. 17. definitur secundum Evangelicam et Apostolicam doctrinam, nunquam licere vivente cōjuge ad alias nuptias transire: et idem habetur in Concilio Africano can. 69. Eodem sæculo Innocentius I. in epist. 3. ad Exuperium can. 6. interrogatus, an intercedente divortio liceat aliud inire conjugium, respondit nullo modo licere, sed esse utrumque adulterum, tam virum, quam uxorem, si post divortium ad alias nuptias transeant. Eodem tempore S. Augustinus ex professo hoc docuit, tum in duobus libris de adulterinis conjugiiis, tum in libro de bono conjugali.

Sæculo sexto, post annum Domini 500. Primasius in Commentario, cap. vii. prioris ad Corinth. in illud: *Si discesserit, manere innuptam*, idem habet.

Sæculo septimo, post annum Domini 600. Isidorus idem docet, lib. ii. de officiis divinis, cap. ix.

Sæculo octavo, post annum Domini 700. Beda in cap. x. Marci idem affirmat.

Sæculo nono, post annum Domini 800. Concilium Forojuliense can. 10. idem aperissime definitur; et eodem sæculo Theophylactus in cap. xix. Matth. et in cap. vii. prioris ad Corinth.

Sæculo decimo, post annum Domini 900. Concilium Nannetense, quod sub Arnulpho Imperatore celebratum creditur, can. 12. idem declaravit.

Sæculo undecimo, post annum 1000. Anselmus in cap. v. et cap. xix. Matth. idem habet.

Sæculo duodecimo, post annum 1100. idem definitur Alexander III. Papa, cap. ex parte. de sponsalibus, et Matrimoniiis.

Sæculo decimo tertio, post annum 1200. idem definitur Innocentius III. cap. Gandemus, de divortiiis; et eodem sæculo, idem docuerunt Theologi omnes, qui super dist. 35. quarti sententiarum scripserunt, ut S. Thomas, S. Bonaventura, et alii.

Sæculo decimo quarto, post annum 1300. plurimi Doctores scholastici, Scotus, Durandus, etc.

Sæculum decimo quinto, post annum 1400, idem statuit Concilium Florentinum, in instruct. Armenorum, quod sane mirum est non advertisse Cajetanum, et Catharinum, etc.

Sæculo denique decimo sexto, post annum 1500, idem definitur Concilium Trident. sessi 24. can. 7.

Accedat ultimo argumentum ex ratione petiitum. Primo, Matrimonium fidelium, signum est conjunctionis Christi cum Ecclesia, ut Apostolus docet cap. iv. ad Ephes. At illa unio indissolubilis est: igitur et vinculum conjugale indissolubile est. Et quamvis tota simul Ecclesia a Deo fornicari non possit, tamen aliquæ partes Ecclesie, nonnulli videlicet fideles, fornicantur interdum spiritualiter et divortium faciunt, sed non propterea licet illis mutare Deum, aut Deus ita illos abjicit, ut nolit reconciliari, imo semper hortatur ad reconciliationem. Tale igitur debet esse conjugium Christianorum, ut nunquam tale divortium fiat, quin spes maneat reconciliationis. Et hanc rationem a Sacramento ductam, valde urget Augustinus lib. de bono conjugali, cap. vii, xv, xviii, et xxiv.

Secundo, si licitum esset aliud Matrimonium, injuria efficeretur proles: nam filiis jam natis male consuleretur, qui pro patre

CAPUT XVII.

Substantur argumenta adversariorum.

Proponam, et solvam argumenta Martini Kemnitii, tum quia ipse post alios omnes scripsit, et eorum argumenta collegit, tum quia nemo ei respondit; cum Erasmo, Cajetano, Catharino, Luthero, Bucero, Brentio, Galvino, et Philippo responderint Joan. Eckius, Ruardus, Alphonsus de Castro, et alii ex Catholicis multi.

Prima obiectio Kemnitii pag. 1250: « Lex Pontificia negans cōjuge innocenti in causa adulterii aliud conjugium, privat innocentem jure suo absque ejus culpa, contra regulas juris. »

Respondio: lex ista non est Pontificis Romani solius, sed etiam Christi. Et male Kemnitius regulam juris allegat: hæc enim est regula in sexto de Regul. Juris, can. sine culpa: « Sine culpa nisi subsit causa, non est aliquis puniendus. » Ubi non solum culpam, sed etiam causam abesse oportet; ut quis nullo modo puniri possit: alioqui, quam sæpe filii privantur hæreditate paterna patris? quam sæpe ob indicia aliqua jure torquentur homines a Judicibus, sine ulla propria culpa? quam sæpe ob incurabilem conjugis morbum sine culpa sua privatur alter cōjux debito conjugali, et (quod est gravius) fructu nuptiarum id est, prole? Sic igitur uxore per divortium separata, privatur vir usu conjugii sine culpa, sed non sine causa: causa enim subest maxima, quia vinculum prioris manet, et quia Christus prohibet, et quia fieret injuria proli etc.

Secunda obiectio pag. 1251: « Si non liceret uxorem ducere homini innocenti, divortium a Filio Dei concessum in causa fornicationis, nihil esset aliud, nisi laqueus conscientie, et conciens homines in ustiones, et fornicationes, in iram et judicium Dei: nam forte persona illa innocens non haberet donum continentie, et ideo in perpetua ustione versabitur, que impedit invocationem Dei; aut etiam in fornicationes, et adulteria præcipitabitur. Quare melius Ecclesie sue Christus consulisset, si divortium nullum concessisset, tunc enim persona innocens cogerebatur uti remediis a Deo ordinatis. »

Respondio, aut persona innocens potest non dimittere conjugem vel certe post di-

vitricum, pro matre novercam habere inciperent. Et hæc est ratio S. Ambrosii in cap. xvi. Lucæ, ubi etiam dicit, propter filios debere patrem culpæ ignoscere.

Tertio, si esset licitum ejusmodi conjugium vivente altero cōjuge, aperiretur aditus infinitis repudiis etiam injustis. Nunc enim quia sciunt fideles, debere se, aut cōlibes vivere. aut priori cōjuge reconciliari, non facile ad divortium adducuntur: at si scirent, mox repudiata uxore posse aliam duci, facillime divortia fierent, et quærentur occasiones aliquando dissidiorum, et criminum, etc. Et hanc rationem attingit Hieronymus in cap. xix. Matthæi, ubi scribit, quia periculum erat ne mariti ob desiderium alterius conjugii, calumniam struerent priori uxori, sic Dominum voluisse dimitti uxorem ob fornicationem, ut tamen ea vivente non liceret aliam ducere.

Quarto, si post divortium in causa fornicationis, liceret parti innocenti aliud Matrimonium inire, vel id liceret etiam nocenti, vel non liceret. Si liceret, ergo commodum ex peccato suo adulter reportaret; et sæpe etiam etiam viri dedita opera adulterium committerent, ut possent ab uxore liberari, et aliam uxorem ducere. Si non liceret, quæro in primis, quare? nam cum ea persona sit a vinculo prioris conjugii soluta (neque enim potuit pars innocens aliud Matrimonium inire, nisi vinculo prioris dirempto) neque ulli facit injuriam, quare non potest Matrimonium contrahere?

Dices, quia lex prohibet. Sed ubi est lex prohibens? neque enim ulla lex exstat, quod sciam, que soli innocenti nuptias concedat. Deinde, cur prohiberet lex conjugari hominem solutum, et proclivem ad vitia, quando nulla restat amplius spes reconciliationis cum cōjuge priore? Divino igitur, prudentissimo, justissimoque judicio Christus sanxit, conjugium quoad vinculum omnino indissolubile esse debere.

Adde ultimo, quod etiam apud Ethnicos, ubi morum disciplina vigeat, nulla fiebat repudia. Scribit enim Tertullianus in Apologet. cap. vi. Romæ per annos ferme 600. ab Urbe condita, nullum scriptum fuisse repudium: deinde autem eversa disciplina, cum aliis vitiis etiam repudia introducta.

missionem potest reconciliari, aut Cogitur dimittere, nec potest reconciliari. Si detur primum, quod accedit ut plurimum, tum nullus conscientiae laqueus metuendus est: habet enim persona innocens remedium paratum, si continere non potest, nimirum ut conjugem non dimittat, non dimissa reconcilietur, ad quod Apostolus hortatur, I Corinth. vii. et post Apostolorum Ambrosius in cap. xvi. Lucae, et Augustinus lib. ii. de adulterinis conjug. cap. vi. vii. et ix.

Et non debere durum videri maritis, culpis uxorum ignoscere, probat Augustinus loco notato multis modis. Primo, quia si Deus per sacramentum Pœnitentiæ purgat peccatum adulterii, et ex adultera facit sanctam, et eam sibi reconciliat, cur grave debet esse viro, mulierem Deo reconciliatam, et non amplius adulteram, sed justam existentem, sibi reconciliare? nam non minus illa Deum offenderat adulterio spirituali, quam virum adulterio carnali.

Secundo, Christus remittit viris, quoties ipsi reconciliari volunt, adulteria spiritualia; ergo debent etiam viri remittere uxoribus adulteria carnalia, si reconciliari illæ cupiant. Nam eadem mensura, qua mensi fuerimus, remetietur nobis, Matth. vii. et Luc. vi. et metendum est, ne dicatur nobis: *Nonne oportuit te misereri conservi tui, sicut ego tui miserus sum?* Matth. xviii (1).

Tertio, sæpe accidit, ut vir qui uxorem ob adulterium dimisit, sit etiam ipse adulter, si non opere, certe voluntate. Coram Deo autem, et in rei veritate: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo*, Matth. v (2). Sicut ergo viri cupiunt non deseri ab uxoribus, etiamsi fidem eis non servaverint; ita debent eas non deserere, aut certe reducere si dimiserint, licet ipsis aliquando fidem non servaverint: licet enim secundum leges mundi impares videantur viri et uxores in causa adulterii, tamen secundum legem Christi pares sunt. Quod si non liceat, aut non expedit uxorem retinere, aut revocare post crimen admissum: tunc etiam remedium non deest in divino auxilio, quod nemini petenti negatur, juxta illud: *Petite, et accipietis*, Matth. vii (3).

Et non esse hoc novum, ut quis cogatur sine sua culpa ad perpetuum celibatum, ostendit Augustinus libro de adulterinis conjugis, cap. 41. et sequentibus, multis exem-

plis. Nam si forte uxor ab initio Matrimonii in morbum incidat, et in eo periret usque ad mortem viri; vel si captiva ducatur, et viro sciente, in carcere, vel alibi apud hostes perpetuo vivat, vel justis negotiis causa multos annos in longinqua regione vir ab uxore disjunctus maneat, quid tunc faciet vir ille, si forte unctionem pati incipiat; cum neque ullam divortii justam causam habeat, neque uxore sua uti possit? nonne oportebit a Deo auxilium ad continentium piis precibus impetrare?

Ex his perspicitur quam inconsiderate Kennitius scripserit, melius Christum Ecclesie consulturum fuisse, si divortium nullum concessisset. Nam si id non concessisset, coegisset homines ad pericula apertissima, et maxima subeunda, ut vitarentur pericula minor, et qua forte nunquam accident: quod extremæ dementiæ fuisset. Nam si forte alter conjugem fiat hæreticus, et perpetuo alteram ad hæresim suam nitatur attrahere, quis non videt, si illicitum sit divortium, in aperto discrimine amittendæ fidei miseram illam conjugem lege cogente esse futuram?

Tertia objectio, pag. 1252. et 1253: Pharisæi Christum interrogantes, Matth. xix. an liceret uxorem dimittere, loquebantur de dimissione quoad vinculum, et non quoad thorum tantum; neque enim illi aliam dimissionem noverant, nisi quæ in lege permittebatur. Illa autem talis dimissio erat, ut liceret aliam ducere, ut colligitur ex Deuter. xxiv, Levit. xxi, Jerem. iii et Ezechiel. xliv. Christus igitur eis respondens, loquitur etiam de dimissione quoad vinculum: nam aliqui non respondisset ad propositum. Unde semper Dominus conjungit dimissionem unius cum acceptione alterius, dicens: *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit etc.* (4). Matth. xix. Marci x. et Lucae xiv. Sed Christus de ista dimissione quoad vinculum loquens, Marth. v et xix, excipit causam fornicationis; ergo voluit posse dimitti uxorem quoad vinculum in causa fornicationis.

Et confirmatur argumentum a contrario sensu. Nam sicut Christus dicit: *Qui dimittit uxorem excepta causa fornicationis, et aliam ducit, mœchatur*, ergo qui propter causam fornicationis dimittit uxorem, et aliam ducit, non mœchatur. Sunt autem hæc argumenta a contrario sensu omnium et manifestissima, et firmissima.

Secundo confirmatur ex eo, quod Augustinus, qui contrarium sensit, non potuit explicare istum locum, nisi misere torquendo textum Evangelii. Dicit enim hunc esse sensum exceptionis quod illi gravius quidem peccati, qui sine causa fornicationis divortium faciunt, sed tamen, et illos adulterii reos esse, qui propter causam fornicationis, dimissa priore uxore aliam ducunt. At inspicitur textus, et manifestum erit, Christum hoc non dicere.

Præterea particula, *παρρησίᾳ*, et *εὐφροσύνῃ* illam Augustini passionem non admittunt: nam in Scripturis passim accipiuntur exceptivæ ut patet I Reg. xx: *Puer hoc non sciebat, nisi tantum David, et Jonathas*; I Reg. xxi: *Nam est hic alius gladius, præter hunc*; III Reg. iii: *Nemo adfuit, nisi nos duo*; Act. xxvi: *Optarim omnes fieri tales, qualis ego sum, exceptis his vinculis* (1). In his enim sententiis ineptissima esset interpretatio de magis, et minus, cum simpliciter sint exclusivæ exceptiones, sicut et particula *Nisi*, quæ Matth. xix. usurpatur.

Respondeo: ad hoc argumentum duplex solutio adhiberi potest, juxta ea, quæ diximus capite superiore. Nam verba illa Matthæi: *Nisi ob fornicationem*, possunt accipi exceptivæ, vel negativæ, ut ibi diximus, et si quidem accipiuntur exceptivæ, tum respondendum est, Christum non loqui de dimissione quoad vinculum, sed solum quoad thorum, quando concedit dimissionem in causa fornicationis.

« At pharisæi interrogaverant de dimissione quoad vinculum, ergo et Dominus de eadem respondit. » Concedo pharisæos de dimissione quoad vinculum interrogasse, sed nego Dominum de eadem respondisse. « Ergo, inquit adversarius, non satisfacit Dominus propositæ questioni. » Neganda est consequentia. Nam cum in dimissione perfecta, quæ est, quoad vinculum, non contineantur, dimissio unius, et potestas ducendi aliam: Dominus hæc duo separavit, ac unum quidem concessit, dimissionem videlicet, cum restrictione ad causam fornicationis, alterum vero omnino sustulit. Et hæc est causa, cur fere semper Dominus illa duo distincte posuerit: *Quicumque dimiserit, etc.*, et *Aliam duxerit*, ut nimirum explicaret repudium in lege permissum, et partim approbaret, partim improbaret.

Ad argumentum illud a contrario sensu respondeo, nihil illud concludere. Nam si exponamus, ut cap. superiore diximus, verba Domini, hoc modo: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur*, id est, mœchatur illam dimittendo, quia facit eam mœchari, et mœchatur aliam ducendo, quia proprie adulterium committit, atque ita his mœchatur, tunc a contrario sensu inferendum est: ergo qui propter fornicationem dimittit uxorem, et aliam ducit, non mœchatur his, sed tantum semel, id est, non mœchatur dimittendo, sed solum aliam accipiendo; et hoc est verissimum. Sic etiam si accipiamus alteram expositionem, quæ talis erat: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem*, id est, quod non licet nisi ob fornicationem: et *aliam duxerit, mœchatur*, a contrario sensu non potest inferri; nisi hoc, Ergo qui propter fornicationem dimittit uxorem, et aliam ducit, non peccat dimittendo, sed solum mœchatur aliam ducendo. Atque hæc de prima solutione.

Si vero cum S. Augustino accipiamus illa verba: *Nisi ob fornicationem*, non exceptivæ, sed negativæ; tunc ad argumentum principale admittimus, Christum loqui de dimissione quoad vinculum, ut Kennitius contendit: sed negamus, concedi istam dimissionem in causa fornicationis, quia illud: *Nisi ob fornicationem*, non est exceptio, sed negatio; negat enim Dominus licitam esse talem dimissionem sine causa fornicationis, sed non dicit esse licitam si adsit causa fornicationis.

Ad primam confirmationem respondeo, argumentum a contrario sensu non concludere, nisi recte accipiuntur contraria. Jam in proposito cum dicimus negativæ: *Quicumque sine causa fornicationis dimissa uxore aliam ducit, mœchatur*, non recte inferitur: Ergo qui propter fornicationem uxore dimissa aliam ducit, non mœchatur, sed tantum inferri potest: Ergo minus graviter mœchatur. Nam qui sine causa fornicationis uxore dimissa aliam ducit, non ideo mœchatur, quia sine tali causa aliam ducit; sed quia aliam ducit. Quod autem ea causa absit, non facit eam mœchari, sed facit eum mœchari cum injuria prioris conjugis; et ideo qui propter fornicationem priore dimissa aliam ducit, mœchatur quidem, sed

(1) Matth. XVIII, 33. — (2) Ibid. V, 28. — (3) Ibid. VII, 7. — (4) Matth. XIX, 9.

(1) I Reg. XX, 30; ibid. XXI, 9; III Reg. III, 18; Act. XXVI, 29.

minus graviter, quia sine injuria prioris conjugis.

ponit exemplum Augustinus lib. 1. de adulterinis conjugis, cap. 9, ex epist. Jacob. cap. IV: *Scienti bonum, et non facienti, peccatum est illi* (1). Neque enim a contrario sensu debet inferri: ergo, ignorant bonum, et non facienti, peccatum non est illi; nam sunt etiam peccata ignorantia. Sed inferri debet: Ergo ignorant bonum, et non facienti, minus peccatum est, quam si sciens peccasset. Quomodo si quis diceret: Qui, nisi ob inopiam furatur, peccat, non posset inde inferre: Ergo qui ob inopiam furatur, non peccat, sed: Ergo qui ob inopiam furatur, minus peccat; nisi forte sit extrema necessitas, quia tunc non modo non peccatum, sed nec furtum appellandum esset.

Ad secundam confirmationem respondeo, Kemnitium semper sui esse similem, id est, fraudulentum, et mendacem: neque enim S. Augustinus usquam scripsit, exceptionis illius: *Nisi ob fornicationem*, sensum esse, quod illi gravius peccent, qui sine causa fornicationis divortium faciunt, quasi questio proposita fuisset, ex illicitis divortii quodnam esset gravius. Nihil, inquam, tale unquam scribit Augustinus, sed solum Christum in Evangelio B. Matthæi, expressisse unam speciem adulterii, eamque gravissimam, aliis prætermisissis, quia id requirebat locus et tempus illius disputationis habitæ cum Pharisæis, ut nos supra capite superiore exposuimus.

Ad illud quod ultimo Kemnitius de particula exceptiva objecit, respondeo, negari non posse illas particulas, *πρὸς*, et *εἰ μὴ* sæpe accipi exceptivæ, ut loca a Kemnitio allata demonstrant: sed tamen posse etiam aliter accipi. Nam Apoc. IX. ubi legitur: *Et præceptum est illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis* (2). Nisi, græce, et *εἰ μὴ*, non potest accipi exceptivæ, sed adverbative, nisi quis velit homines inter arbores connumerare. Et cap. XXI. ubi legitur: *Non intrabit in eam aliquid conquinatum, nisi qui scripti sunt in libro vitæ* (3), non potest accipi particula Nisi, *εἰ μὴ* græce, exceptivæ: nam sensus esset, aliquos conquinatos intraturos esse in regnum cœlorum.

Deinde etiam in testimonio Matthæi XIX.

(1) Jacob. IV, 17. — (2) Apoc. IX, 4. — (3) Ibid XXI, 27.

vox Nisi, accipiatur exceptivæ, tamen poterit esse exceptio negativæ, et id sufficit sententiæ S. Augustini. Cum enim dicitur: *Quicumque dimiserit uxorem, excepta causa fornicationis, et aliam duxerit, moechatur*, potest excipi causa fornicationis, vel quia cum ea causa adest, non est adulterium aliam ducere; et hæc est exceptio affirmativa: vel quia de ea causa nihil in præsentia determinatur, an sufficiat excusare adulterium, nec ne, et hæc est negativæ, quam S. Augustinus recte amplexus est. Cur autem Dominus nihil determinaverit eo loco de ista causa, ostendimus capite superiore.

Quarta obiectio, pag. 1259. et 1260: «Cum Apostolus dicit, I. Corinth. VII: *Præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere in nuptiam, aut viro suo reconciliari, intelligit mulierem debere in nuptiam manere, si discesserit excepta causa fornicationis viri, ob culpam nimirum suam; ergo si causa fornicationis adsit, non tenebitur manere in nuptia.*»

Antecedens probat. Primo, quia in verbo illo: *Præcipio non discedere*, intelligitur exceptio a Domino posita de causa fornicationis; ergo etiam in verbo sequenti: *Quod si discesserit, manere in nuptiam*, debet intelligi eadem exceptio: alioqui erit æquivocatio intra paucas lineas in verbo, *Discedo*. Secundo, probat ex verbo illo reconciliari, quod proprie ad reos pertinet: qui enim læsit, debet reconciliari, qui fuit læsus, placari. Quare loquitur Paulus de muliere discedente injuste sine causa liciti divortii. Tertio, paulo post idem Apostolus concedit fideli deserto ab infideli, nubendi libertatem, ergo ostendit priorem illam sententiam: *Non discedere*, vel: *Si discesserit etc.* non esse accipiendam sine exceptione. Quarto, Chrysostomus, Theophylactus, Œcumenius, et Ambrosius, hunc locum exponentes, excipiunt causam fornicationis.

Respondeo, jam satis ostendi capite superiore, Paulum non posse exponi nisi de discessione ob justam causam, cum ait: *Quod si discesserit etc.* quia alioqui, et cum Evangelio, et secum ipse pugnaret, si daret optionem conjugii, ut ad conjugem rediret, vel non rediret, etiam si injuste ab illo recessisset.

Ad primam probationem respondeo, non

esse æquivocationem in verbis Pauli, sed eclipsum ipsi Paulo frequentissimam, est enim sensus: *Præcipio non discedere*, scilicet sine justa causa: *quod si discesserit*, videlicet causa inventa etc.

Ab secundam supra respondi, verbum reconciliari esse commune, et ei qui læsit, et ei qui læsus est: nam secundum Scripturas, et nos reconciliamur Deo, et Deus reconciliatur nobis.

Ad tertiam respondeo, argumentum non esse ad rem. Nam quando Paulus permittit libertatem nubendi fideli deserto ab infideli, loquitur de conjugio contracto inter infideles, de quo Dominus nihil præceperat; unde ait: *Cæteris ego dico, non Dominus etc.* At quando jubet, uxorem a viro non discedere, et si discesserit, manere in nuptiam, loquitur de Matrimonio contracto inter fideles, quod Christus insolubile esse pronuntiavit.

Sed instabit aliquis: Si fornicatio spiritualis, nempe infidelitas solvit vinculum conjugii, cur non magis fornicatio corporalis?

Respondent nonnulli, fornicationem spirituales esse majus peccatum, quam corporalem, et ideo non esse consequens, ut si ob majus peccatum solvitur vinculum conjugii, solvatur ob minus peccatum. Sed non est solida solutio. Nam etiam si fornicatio spiritualis sit majus peccatum absolute, tamen magis repugnat conjugio fornicatio corporalis, quam spiritualis: et ideo si fornicatio spiritualis solveret vinculum, solveret etiam corporalis.

Vera igitur solutio est, vinculum non solvi ob fornicationem spirituales absolute, quia tunc solveretur etiam quando alter Catholicorum conjugum fieret infidelis: sed solvi tamen vinculum conjugii inter infideles contracti, quando alter convertitur ad fidem, quia conjugium illud sacramentum non erat, ut supra diximus.

Ad quartam respondeo, Patres illos non ponere exceptionem in illa sententia: *Si discesserit*; sed in illa: *Præcipio, non discedere*; in qua nos etiam eandem exceptionem ponimus. Porro iidem Patres in illa sententia, *Si discesserit etc.* ponunt inclusionem, ut sic loquar, potius quam exceptionem fornicationis, quod est manifeste contra adversarium.

Chrysostomus enim, et Theophylactus dicunt ob continentiam desiderium, vel ob alias causas fieri divortia, sed cum fiunt, oportere conjuges non transire ad alia conjugia: inter

illas autem causas quis prohibet fornicationem alterius conjugis numerare?

Commentarius autem Ambrosii, sive quicumque fuerit auctor, dicit (ut Kemnitius citat) Apostolum loqui de muliere, quæ recedit ob malam conversationem viri. Per malam autem conversationem nihil convenientius intelligi potest, quam si vir uxori fidem non servet, aut eam ad peccandum sollicitet, quæ duæ sunt causæ justissimi divortii. Et de his causis se loquentem auctor ille paulo post ostendit: dicit enim, ideo debere in nuptiam mulierem manere post divortium, quia non licet ei alteri nubere, si ob fornicationem, aut apostasiam viri ab illo discesserit. Verba igitur a Kemnitio allegata, contra ipsum Kemnitium maxime pugnant, quippe qui contendit Paulum de ea muliere loqui, quæ sine justa causa a viro recedit.

Obiectio quinta, pag. 1263: «Origenes tract. 7. in Matth. etiam si dicat, Episcopum, qui permittit mulieri secundas nuptias, post divortium causa adulterii factum, id permisissæ contra Scripturam, tamen ibidem dicit teum non sine causa permisissæ, et comparat hanc permissionem cum illa, quæ exstat I. Corinth. VII: *Bonum est homini mulierem non tangere, sed propter fornicationem etc.* Non igitur intelligit permissionem criminis mortalis vastantis conscientiam, et effundentis gratiam.»

Respondeo: pervertit more suo hæreticus scripta Patrum. Origenes enim loco notato, cum ait, illos Episcopos non sine causa permisissæ: significat eos permisissæ rem malam, et illicitam, ut ex duobus malis eligerent minus malum; sic enim ait: «Pejorum comparatione quæ mala sunt, permisissent». Neque comparat Origenes hanc permissionem cum illa Pauli: *Bonum est homini mulierem non tangere; propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat, nisi in eo, quod utraque est permissio quedam concessa ob infirmitatem hominum*. Nam si omnes Christiani perfecti esse vellent sequerentur id, quod Apostolus simpliciter bonum appellat, cum ait: *Bonum est mulierem non tangere*; tamen quia non omnes capiunt verbum hoc, conceduntur uxores. Sed tamen Origenes non dicit, hanc Pauli permissionem esse contra Scripturam, aut esse rei malæ, sicut loquitur de permissione secundi conjugii post divortium.

Quod autem Kemnitius addit, ex sententia Origenis secundum illud conjugium non esse

crimen lethale, falsum est. Quomodo enim non est, crimen lethale, quod est, Origene teste, expresse contra Scripturam illam Pauli Roman. vii: *Vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro* (1)? an forte adulterium non est crimen lethale? Sed ad cætera transeamus.

Objectio sexta, pag. 1264: « Concilium Neocasariense, canon 7, contrahebentibus secundas nuptias post divortium, injungit aliquam penitentiam, sed non dirimit contractum Matrimonium. Veteres igitur censabant ejusmodi conjugia non esse prorsus damnanda, licet optassent non fieri. »

Respondeo: non tractat Concilium de nuptiis post divortium, neque ulla est in toto illo Concilio divortii mentio, sed de secundis nuptiis, quæ contrahuntur mortua priorè uxore, quas licitas quidem esse sciebant veteres, sed tamen ob signum incontinentiæ aliqua penitentia notabant, ut clarius perspicitur in Concilio Laodiceno, can. 7.

Objectio septima ibidem: « Hieronymus in epistola ad Oceanum, narrat publicam penitentiam Fabiola, quæ nupserat alteri viro, priorè vivente, post divortium factum causa fornicationis; sed addit, illam hoc non ut peccatum mortale commisisse, neque tantum Papiniani leges secutam, sed fecisse hoc juxta dicta Pauli: *Melius est nubere, quam uri, etc. Volo juniores viduas nubere. Neque publica penitentia Fabiolæ efficit, peccatum esse simpliciter mortale: nam et illis qui adulteram sine divortio retinebant, duorum aut trium annorum penitentia tunc imponebatur* 32. quest. 1. can. Si quis. »

Respondeo: recte dixit Augustinus frontem hæreticorum non esse frontem, lib. iv. in Jul. cap. 8. quis enim crederet hominem, qui ullo pudore teneretur, tam impudenter potuisse mentiri? Nam illa verba Kemnitii: « Addit Hieronymus illam hoc non ut peccatum mortale commisisse », aut significant illud non fuisse peccatum mortale opinione Fabiolæ, aut non fuisse opinione Hieronymi. Si dicat primum, ad rem non loquitur: quid enim curamus, quam opinionem habuerit Fabiola? de sententia enim Hieronymi, non Fabiolæ disceptamus. Si dicat secundum, ut debet, aperte mentitur. Nusquam enim in tota illa epist. scribit S. Hieronymus Fabiolam in secundo illo conjugio non pec-

(1) Rom. VII, 3.

casse mortaliter; neque id scribere poterat, nisi secum ipse pugnare vellet.

Neque dicit Fabiolam esse secutam legem Papiniani, et Pauli, imo potius dicit illam contra Papiniani legem fecisse, Papinianus enim viris frena libidinis laxat, non mulieribus. Fabiola autem fœmina erat, non vir: « Aliæ sunt, inquit Hieronymus, leges Cæsarium, aliæ Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit etc. » Quod autem Hieronymus in excusationem aliquam Fabiolæ adducit verba Pauli: *Melius est nubere, quam uri, et: Volo adolescentiores nubere; eo pertinet, ut ostendat illam partim ex infirmitate, partim ex ignorantia peccasse. Existimaverat enim illa ad se pertinere illas sententias, tum quia ignorabat vigorem Evangelii, tum quia concupiscentiæ ardore se ipsa falleat.*

Sed quod nihilominus teste Hieronymo, et propria Fabiolæ conscientia, mortaliter ipsa peccaverit, facile probari potest. Primo, quia Hieronymus scribit factum illud Fabiolæ fuisse contra Christi præceptum: « Præcepit Dominus, inquit, uxorem non debere dimitti excepta causa fornicationis, et si dimissa fuerit, manere innuptam. Quidquid viris jubetur, hoc consequenter redundat in feminas. » Hæc ille: ubi apertissime factum Fabiolæ indicat contra expressam Christi legem, et consequenter peccatum mortale ex genere suo fuisse.

Secundo, probatur ex illis verbis ejusdem Hieronymi: « Igitur et Fabiola, quia persuaserat sibi, et putabat a se virum jure dimissum, nec Evangelii vigorem noverat, in quo nubendi universa cautio, viventibus viris, feminis amputatur: dum multa Diaboli vitæ vulnera, unum incauta vulnus accepit. »

Tertio probatur ex illis: « Sed quid ego in abolitis, et antiquis moror, quaerens excusare culpam, ejus penitentiam ipsa confessa est? » Qualis autem penitentia fuerit, his verbis explicat: « Tota urbe spectante Romana, ante diem Paschæ in Basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, stetit in ordine penitentium, Episcopo, presbyteris, et omni populo collaerymantibus: Sparsum crinen, ora lurida, et squalidas manus, sordida colla submisit. » Et infra: « Aperuit cunctis vulnus suum, et decolorem in corpore citatricem flens Roma

conspexit: dissuta habuit latera, nudum caput, clausum os, non est ingressa in Ecclesiam Domini, sed extra castra cum Maria sorore Moysi separata consedit, ut quam sacerdos ejecerat, ipse revocaret. » Hæc ille.

Quis autem unquam audivit ejusmodi penitentiam publicam pro veniali culpa postulatam, aut concessam, ne dicam impositam, et injunctam in Ecclesia? quem unquam Episcopus expulit ex Ecclesia ob veniale delictum, ut Fabiolam ejectam scribit Hieronymus?

Porro canon ille, quem citat Kemnitius, quo penitentia trium annorum injungitur ei, qui adulteram retinet, intelligi debet de eo qui in adulterium uxoris consensit, ut Doctores exponunt, quod quidem mortale crimen esse nempe dubitare potest. Nam alioqui adulteram tolerari posse, et maxime emendari cupientem esse retinendam, fuse docet Augustinus lib. ii. de adulterinis conjugiiis.

Objectio octava, pag. 1265: « Ambrosius, in Commentario cap. vii. prioris ad Corinth., observat Apostolum non dixisse de viro, ut maneat sine uxore, aut uxori reconcilietur, si eam dimiserit: sed tantum, ut vir uxorem non dimittat. Ex quo ipse colligit, soli mulieri prohiberi secundum conjugium, non autem viro post divortium. »

Respondeo: Gratianus 32. quest. 7. et Petrus Lombardus lib. iv. sentent. distinct. 35. contendunt ea verba ab aliquo falsario inserta fuisse commentario hujus auctoris. Alii respondent loqui auctorem istum de lege politica Cæsarium, quod videlicet liceat viris, non autem feminis per leges Cæsarium repudiata conjugē aliam ducere: et ideo Paulum, ne offenderet Cæsarem, non voluisse expresse dicere, si vir dimiserit uxorem, maneat sic, aut uxori reconcilietur.

Si tamen hæc minus probentur, in promptu est responsum, auctorem eorum commentariorum non esse Ambrosium, quod eruditii non ignorant, neque aliquem ex celebratis Patribus: proinde ejus unius sententiam non posse omnibus aliis præjudicare; præsertim cum ejus sententia de impari jure conjugum aperte ipsi vero Ambrosio adversetur, ut videre est, lib. i. de Abraham, cap. 4.

Neque argumentum ex Paulo sumptum ab hoc auctore, concludit; cum enim Paulus dicit: *Et vir uxorem non dimittat*; intelligit sine dubio, eum non debere uxorem ad eum

modum, quo explicatum est de muliere, non debere illam recedere a viro.

Objectio nona, pag. eadem: « Pollentius quidam Augustini sententia, de illicito conjugio post divortium aperte contradixit; non igitur erat hoc eo tempore Catholicum dogma. »

Respondeo: Pollentius non contradixit Augustino, sed eum consuluit circa questionem obscuram, et loca Scripturæ difficilia, ut ex principiis utriusque libri intelligi potest. Neque mirum est, si Augustinus Pollentium non vocavit hæreticum, neque acriter increpavit; non enim hæretici sunt quicumque errant in fidei doctrina, sed qui pertinaciam ad errorem adjungunt, quod Pollentius non legitur fecisse. Quare idem Augustinus in epist. ad Volusianum tertia, non reprehendit Volusianum, sed modeste admonet et instruit, licet quaestiones ei proposuerit plane impias, an Deus relicta mundi cura, ad unius corpusculi angustias se coegerit, an Christi mater fuerit semper virgo, an sit credibile Deum esse, qui in utero clausus jacuit mensibus decem etc.

Adde, quod tempore Augustini non erat hoc dogma ab aliquo generali Concilio explicatum, et ideo facilius excusari poterant, si qui in hac re errassent. Quare idem Augustinus libro de fide, et operibus, cap. 19. dicit venialiter falli, qui ob Scripturæ obscuritatem existimant non esse adulterum eum, qui dimissa uxore causa fornicationis, aliam ducit.

Objectio decima, pag. 1266: « Concilium Milevitanum canon. 17. prohibet quidem, ne post divortium aliud Matrimonium in eatur: sed neque aperte negat partim innocenti in causa fornicationis licitum esse aliud Matrimonium; et præterea addit Concilium petendam esse de hac re legem ab Imperatore. Unde colligimus, non fuisse eo tempore nullam apud Christianos legem, quæ dirimeret ejusmodi Matrimonia. »

Respondeo: Canones Concilii Milevitani, Augustino præcipue auctore (ut etiam fateatur Kemnitius) compositi, editique fuerant. Quare cum Augustinus integris libris disputaverit, in nullo casu, ne fornicationis quidem, licitum esse vivente conjugē ad aliud transire conjugium; dubium esse non debet, quæ sit Canonis illius sententia. Deinde hoc ipse, quod ille canon nullam causam excipit, generatim accipiendus est.

Legem autem imperialem Patres illi de-

siderabant, non qua declaratur illicitum esse novum conjugium post divortium, utroque adhuc vivente conjuge: id enim ex Evangelio, et Apostolo constare Patres illi affirmant: sed qua punirentur severe etiam a temporalis potestate, qui crimen illud admittent.

Objectio undecima, pag. eadem: « Leo epist. 85. alias 87. ad Episcopos Africae, cap. 1, sacerdotem, qui dimissa uxore aliam duxerat, tantum ab ordine removet, non autem Matrimonium ejus dirimit, aut eum ab Ecclesiae communione expellit. »

Respondeo: Non loquitur Leo de sacerdote, qui post susceptam sacrum ordinem, uxorem duxerit; neque enim id unquam factum est ante haeresim Lutheranam: sed de quodam, qui cum uxorem accepisset, priore dimissa, postea ad sacerdotium promotus fuerat. Huic autem S. Leo ab ordine removet; nihil autem addit de Matrimonio ejus, ratum ne, an irritum esset, tum quia non erat ei proposita questio, nisi de ordinatione: an scilicet talis homo ad sacerdotium promoveri potuisset; tum quia ibidem addit, salva esse debere decreta praedecessorum suorum. Unum est autem inter ea decreta Innocentii I. epist. 3. quo declarantur adulteri, qui priore dimissa, etiam per legitimum divortium, aliam ducunt.

Objectio duodecima, pag. 1266. et 1267: « In decreto Gratiani, 32. quest. 7, referuntur quatuor canones, Quod proposuisti, Quaedam, Concubisti, Si quis cum; quibus conceditur aliud Matrimonium post divortium; et duo quidem eorum canonum ex Conciliis sumpti sunt, duo ex epistolis Pontificum Zachariae, et Gregorii. »

Respondeo: primus canon sumptus est ex epistola Gregorii III. ad Bonifacium; ubi legitur Gregorium concessisse secundum Matrimonium cuidam viro, ob aegritudinem conjugis prioris. Sed canonem istum intelligunt Doctores, de aegritudine, quae reddat mulierem ineptam ad conjugium, et proinde sit impedimentum dirimens contractum Matrimonium.

Secundus canon depromptus est ex Concilio quodam, cujus ne nomen quidem exstat, unde facile contemni posset. Sed exponitur tamen recte a Doctoribus, de conjugio in eundo post mortem prioris conjugis. Haec sunt verba canonis: « Quaedam cum fratre viri sui dormivit: decretum est, ut adulteri nunquam conjugio copulentur; illi vero,

cujus uxor stuprata est, licita conjugia non negentur. » Sententia autem hujus canonis colligitur ex canone simili, qui habetur paulo post in eadem questione, et incipit: *Hi vero*; ubi statuitur, ut mortua conjuge adultera, vir ejus ducat quam voluerit: mulier vero adultera, ne marito quidem mortuo nubere possit. Quod tamen intelligunt de adultera, quae cum propinquo aliquo suo peccaverit, et ideo simul incestuosa sit: nam alioqui simplex adulterium non impedit Matrimonium post mortem conjugis.

Tertius canon est Zachariae, ubi scribitur, eum, qui cum sorore uxoris suae dormivit, neutram habere posse, uxorem tamen ipsius posse nubere, cui voluerit. Et in eadem sententiam loquitur canon 4. qui est Concilii Triburiensis. Sed intelliguntur omnes ejusmodi canones de conjugio, quod parti innocentii conceditur post mortem conjugis prioris. Atque hactenus Kennitii argumenta dissolvimus. Nunc adducemus alia ex aliis.

Objectio decima tertia Lutheri in lib. de captivitate Babyl. cap. de Matrimonio: « Christus divortium permisit in causa fornicationis, Matth. v. et nullum cogit esse coelibem, cum dicat: *Qui potest capere, capiat*, Matth. xix. Ergo permittit aliam uxorem duci facti divortio. Et confirmatur ex Paulo, qui ait: *Melius est nubere, quam uri*, I Corinth. vii.

Respondeo: Christus absolute neminem cogit esse coelibem, quia coelibatum inter consilia, non inter praecipua numerari voluit; tamen cogit hominem stare promissis, et consequenter saepe accidit ut cogat esse coelibem. Qui enim vovit continentiam, cogitur reddere vota sua, et sic cogitur esse coelebs; et qui duxit uxorem, promissis se illa vivente nulli alii adhaesurum; id enim requirit vinculum Matrimonii, quod est omnino insolubile; et si ideo a sua se continet, cogitur esse coelebs.

Porro Apostolus rectissime dixit, melius esse nubere, quam uri; sed non dixit, ut notat Augustinus lib. ii. de adulterinis conjugis, cap. 42 in fine, melius est mœchari, quam uri: mœchari autem eum, qui vivente priore aliam ducit, idem Apostolus docet Roman. vii.

Objectio decima quarta est Buceri in comment. cap. xix. Matth. 19: « Judeis permissum erat ob duritiam cordis dimittere uxores, et alias ducere: ergo idem licere debet Christianis, quando eadem inventur in eis cordis duritia, ut simul commode ha-

bitare nequeant. Probatur consequentia. Primo, quia si causa legis illius durat, aequum est, ut etiam lex ipsa duret. Secundo, quia Christus filius Dei non damnavit quidquam eorum, quae Pater ipsius praecipit: Pater autem coelestis jussit duris corde, si nolent maritali aequitate uxores tractare, ut eas libere dimitterent, ut nubere alii. Tertio, adeo necessariae sunt nuptiae, ut si qui, aut quae existat, cui nullus sit conjux, conjugem illi concedere oporteat. Non enim Deus creavit hominem masculum, et feminam, ut seorsim vivant, sed dixit: *Non est bonum hominem esse solum*, Genes. ii. Et Paulus I Corinth. vii: *Unusquisque suam uxorem habeat*. Ergo si impetrari possit, ut conjuges non separantur, aut separati reconcilientur, id quidem optandum est, et procurandum: si autem obstiterit cordis duritia, non poterit infringi verbum Domini, unusquisque suam, et unaquaeque suam. »

Respondeo: questio est apud Doctores, utrum repudium Judaeis concessum, ita ut aliud Matrimonium post repudium iniri posset, permissum fuerit ut licitum, an vero ut minus malum.

Et quidem sententia communior Magistri dist. 33. lib. iv. et ibidem Bonav. Richardi, Dominici a Soto, et aliorum id habet, ut illicitum semper fuerit, sed permissum tamen ut impune fieret, causa majoris mali evitandi. Nam Deuter. xxiv, Scriptura testatur, mulierem repudiatam, si alteri nupsit, fieri pollutam, et abominabilem coram Domino; ex quo intelligimus, non licuisse illi secundo nubere, sed conjugium illud, non tam conjugium, quam adulteriam conjugii nomine tectum fuisse. Et Hierem. iii. sic legitur: *Vulgo dicitur, si dimiserit vir uxorem suam, et recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid revertetur ad eum ultra? nunquid non polluta, et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es eum amatoribus multis; tamen revertere ad me, dicit Dominus (1)*. Quo loco non solum polluta dicitur, quae alteri nupsit, sed etiam aperte fornicaria esse significatur, id enim requirit comparatio inducta.

Et si quidem haec opinio sit vera, Buceri argumentum facile solvitur: si enim Judaeis, non obstante permissione repudii, peccatum erat, post repudium seu divortium nubere, quanto magis Christianis peccatum erit.

(1) Hierem. III, 1.

Sed forte contrariam opinionem quis malit amplecti, quae (ut verum fatear) mihi semper probabilissima visa est. Primo quia si vinculum non fuisset solum per libellum repudii, fuisset illa permissio valde inaequalis, ne dicam, iniqua. Nam viris permittebatur alias uxores ducere, cum esset eo tempore licita polygamia unius viri cum multis uxoribus, feminæ autem, quae tamen sunt infirmiores, coactae fuissent perpetuo continere, et aliquando sine ulla culpa. Non enim licebat feminis habere simul plures viros: quare debuissent, aut adulterio fieri, aut perpetuo continere. Quis autem credit, in lege veteri fuisse coactas mulieres perpetuum coelibatum eo tempore inusitatum tolerare.

Secundo, quia lex vetus non puniebat nuptias repudiatarum cum aliis viris, ut patet Deuteronom. xxiv: ergo si illae nuptiae adulteria erant, lex tolerasset publica, et continua adulteria. At quis facile sibi persuadeat, eam legem, quae jubebat lapidari mulierem, quae semel in adulterio deprehensa esset, simul tolerasse tot adulteria, quae publice patrata fuissent a multis toto vitae tempore?

Tertio, quia lex prohibebat, ne repudiata post mortem secundi mariti, posset unquam reduci a priore marito: et quidem ita prohibebat, ut simul indicaret grave esse peccatum si id fieret, ut patet expendenti textum, cap. xxv Deuteronomii. At si per repudium non solvebatur vinculum conjugii, non erat peccatum, nec prohibendum, imo valde bonum, et optandum, ut uxor rediret ad suum verum maritum.

Quarto, quia mirum esset, neque Mosem, neque Prophetas, qui alia vitia populi reprehendebant, nunquam palam reprehendisse ista adulteria, quae fiebant cum repudiatis.

Quinto, Levit. xxi, prohibetur sacerdos non ducere uxorem viduam, nec repudiatam, nec meretricem, sed virginem tantum, ex qua lege videtur omnino colligi, licuisse aliis ducere repudiatam, quemadmodum licebat ducere viduam, et meretricem.

Sexto, Abraham jubente Deo repudiavit Agar, quam duxerat in uxorem; neque probabile est fuisse coactam illam deinceps colere coelibatum. Sicut ergo Deus dispensavit cum Abraham ratione mysterii circa via-

culum Matrimonii, cur non potuit dispensare cum populo suo ob eorum infirmitatem circa idem vinculum, etc.

Septimo, Exod. xxi, lex divina constituit, ut si dominus servo dederit uxorem, et ea pepererit filios, anno septimo servus egrediatur liber, sed uxor, et filii domini sint; atque illa privabatur vir ille uxore, et filiis. Quod si vinculum non solvebatur, cogebatur mulier illa sine ulla sua culpa perpetuo continere; quod cum improbable sit, dicendum videtur, Deum eo tempore facile dispensasse circa vinculum, sicut etiam dispensaverat circa polygamiam.

Neque argumentum illud prioris opinionis convincit. Nam in Deuter. cap. xxiv. secundum Hebraeos, et Graecos codices legimus: *Quoniam abominatio est coram Domino*, et est hic sensus verborum: Repudiata non debet redire ad primum virum, quando polluta est cum altero, id est, quando cum altero rem habuit, quia abominabile est coram Domino ut mulier toties mutet maritos, et quasi commodata fuerit alteri, iterum redeat ad primum. Sed juxta editionem Latinam, quae habet de muliere: *Et abominabilis facta est coram Domino*, sensus est: Quia maritus ejus publice, et proinde coram Domino eam pollutam et abominabilem judicavit, cum illam ejecit, quia mulier ista a marito suo notata est publica infamia, et ab eo facta est abominabilis, et polluta, non est æquum ut illam amplius habeat, etiam si forte enipiat eam duere.

Neque locus etiam Hieremæe concludit: nam Dominus argumentator a minori, si vir non recipit repudiatam, si ea nupsit alteri; quanto magis deberem ego non te recipere, quæ non nupsisti alteri, sed fornicata es cum amatoribus plurimis?

Quod si hæc sententia admittatur, quam defendunt S. Thomas, Scotus, Durandus, et Paludanus, in 4. distinct. 33. Abulensis in Matth. cap. XIX. quest. 49. et 50. Eekius homil. 74. de Sacramentis, et Petrus a Soto lect. 13. de Matrimonio, tunc ad argumentum Baceri neganda erit consequentia. Dominus enim concessione Judæis factam apertissime revocavit, cum ait Matth. XIX: *Qui dimissam duxerit, noceatur*. Et Matth. XIX: *Ab initio non fuit sic*. Et: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*. Et Mare. X: *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium*

committit super eam; et si uxor dimiserit virum, et alii nupsit, noceatur (1).

Sed respondet Bucerus, debere intelligi ista omnia de iis, qui dimittunt, vel dimissam accipiunt in fraudem prioris conjugii. Vult enim ipse, non posse aliud Matrimonium iniri, donec post divortium tentata sit reconciliatio; et si quis aliam ducat dimissa sua, aut dimissam ab alio accipiat, antequam tentaverit, an posset cum sua pacifice habitare, huic dicit in fraudem prioris conjugii Matrimonium contrahere, et juxta Domini sententiam noceari: sed si alter conjugium duro corde sit, ut nullo modo velit pacifice cum conjugio habitare, de hoc dicit Christum nihil præcepisse.

At si ista ita se haberent, Dominus noster nulla in re a Phariseis dissensisset. Neque enim Pharisei volebant matrimonia dirimi, quando conjuges pacifice habitabant, sed solum quando alter nocebat eum altero concorditer vivere: neque lex ipsa Mosis, libellum repudiæ dari permisit, nisi ob duritiam cordis. Quod si Domino cum Phariseis tam bene conveniebat, quid sibi voluit illa: *Dicitum est antiquis, etc. Ego autem dico vobis, etc.* (2). Non igitur dubitandum est, quin Dominus absolute repudium illud in lege concessum aut permissum, omnino sustulerit, et ad primam originem conjugum revocaverit.

Ad primam probationem respondeo, causam illam non durare universaliter: et si duraret, non tamen esse tolerandam. Major enim est gratia Testamenti novi, quam veteris, sive cognitionem, sive Sacramenta, sive exempla consideres: imo proprium est novi Testamenti, auferre cor lapideum, et dare cor carneum, Hieremæe xxxi. et Ezechielis xxxvi. Nec solum in Testamento novo durum non judicatur, uni tantum conjugii insolubiliter alligari, sed etiam mulierem omnino non tangere, et usque ad vitæ finem coelibatum colere. Denique ipsum etiam conjugium in testamento novo sacramentum est, et peculiarem gratiam confert, qua molestia conjugii facile tolerantur, quæ gratia Hebræi in veteri Testamento carebant. Quare multa in Judæis tolerari poterant, quorum status puerorum erant, que in Christianis toleranda non sunt, quorum professio majorem perfectionem requirit, et adjuvamenta ad eam acquirendam, et conservandam suppeditat.

Deinde, etiamsi nihil horum haberemus quod respondere possemus, non tamen propter duos corde, Christi Evangelium, quod in hac re perspicue sonat, pervertere, vel mutare nobis liceret. Alioqui (ut recte monet S. Augustinus lib. II. de adulterinis conjugii, cap. 10, lex Christi omnibus incontinentibus displicet, nec tamen propter eos immutanda est.

Ad secundam concedo Christum non damnassem quidquam eorum, quæ Pater præceperat; is enim damnare dicitur, qui reprehendit tanquam injuste, vel imprudenter facta. Christus autem nihil eorum quæ Pater præceperat, non recte imperatum fuisse unquam pronuntiavit, sed contra potius Matth. v. ait: *Non veri solvere legem, sed adimplere*. Et: *Iota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant* (1). At nihilominus plurima Dei præcepta, quæ pro tempore data erant, quæque statui Synagoge tantum conveniebant, Christus immutavit: et qui id vel ignorat vel negat, Christianus non est. Ubi enim nunc est in populo Dei Circumcisio? ubi sabbatum? ubi sacrificia pecudum? ubi cæteri ritus innumerabiles, qui in Levitico per Mosem a Deo præcipiuntur? Talis igitur cum fuerit libellus repudiæ, mirum esse non debet, si eum sublato de medio Christus voluerit.

Ad tertiam probationem, quæ Epicurum magis, aut potius equum, et canem, quam hominem, et maxime Christianum deceret, respondeo, non esse necessarium, ut ubicumque est vir aut mulier sine conjugio, continuo detur ei conjux; alioqui falsa essent Apostoli verba: *Bonum est homini, mulierem non tangere*. Et: *Solutus es ab uxore, noli querere uxorem*. Et: *Qui non jungit Matrimonium virginem suam, melius facit*. Et: *Beatior erit si sic permanserit*, I Corinth. vii. (1); et B. Joannes, et Christus ipse, non recte fecissent, quod sine conjugio esse voluerunt.

Porro Deus hominem masculum, et feminam esse voluit, ut propagari posset genus humanum, non autem, ut cogerebant omnes cum conjugio vivere.

Illud vero: *Non est bonum, hominem esse solum*: significat non fuisse bonum ad propagationem generis, ut solus masculus crearetur, sed necessarium fuisse etiam feminæ creationem: non autem significat non licere, aut non esse melius ipsi homini, coelibatum colere, quam Matrimonio jungi, præsertim genere satis propagato; alioqui pugnet verbum Dei: *Non est bonum, hominem esse solum*, cum alio verbo Dei: *Bonum est homini, mulierem non tangere*.

Denique illud Pauli: *Unusquisque suam, dicitur conjugatam, juxta illud, alligatus uxori noli querere solutionem, vel si de ducenda uxore agatur, dicitur illis tantum, qui liberi sunt, et fornicationis periculum timent*. Nam alioqui, si quæ mulier vinculo conjugii cum viro ligata sit, et per divortium ab eo discedat, non dicitur ei, unquamque suum; sed dicitur: *Unquamque suum; sed dicitur: Unquamque suam, aut viro reconciliari*. Et si quæ per votum continentiae Deo sit alligata, et nubere velit, non dicitur ei, unquamque suum; sed: *Dammationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt*, I. Timoth. v. (3). Denique si quæ soluta sit, et de Deo sperans, fornicationis periculum non metuat, non dicitur ei, unquamque suum; sed: *Beatior erit, si sic permanserit*, I Corinth. vii. (4). Atque hactenus de Matrimonii firmitate.

CONTROVERSIA V.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

CAPUT XVIII.

De impedimentis Matrimonii in genere.

Disseruimus de Matrimonii contracti firmitate: nunc de impedimentis contrahendis disserendum est. Sunt autem duo genera impedimentorum. Quædam enim impediunt contrahendum, sed non dirimunt contractum.

Quædam et impediunt contrahendum, et dirimunt contractum.

Dicuntur impedire, et non dirimere ea, que non adversantur essentiae Matrimonii, sed solemnitati, aut ornamento alicui accidentario; et ideo si cum eo impedimento Matrimonium contrahatur, peccant, qui ita contrahunt, sed Matrimonium est firmum, et ratum.

(1) Matth. XIX, 9; id. XIX, 8; Mare. X, 11. — (2) Matth. V, 21.

(1) Matth. V, 17. — (2) I Corin. VII. 40. — (3) I Timo. V, 12. — (4) I Corin. VII, 40.

Ea vero dicuntur impedire, et dirimere, quæ ipsi essentia Matrimonii contraria sunt, adeo ut necessario aliquid essentiale Matrimonio desit, proinde nec sit verum Matrimonium, si cum eo impedimento fuerit celebratum. Quare non dicuntur ista impedimenta dirimere contractum Matrimonium, quasi Matrimonium verum dirimant, sed quia Matrimonium de facto, non de jure contractum, irritum reddunt. Impedimenta hujus generis numerantur omnino duodecim, quæ his versiculis continentur :

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibus,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Sed ut hujus numeri ratio intelligatur, sciendum est, omnia impedimenta revocanda esse ad consensum conjugum, vel ad personas contrahentes. Nam cum tria sint necessaria ad omnia sacramenta, materia, forma, et intentio Ministri, in hoc sacramento materia sunt personæ legitima, ut supra diximus : ex consensu autem pendent forma, et intentio. Est enim consensus causa efficiens Matrimonii, signa vero exprimentia consensum, forma : unde si consensus adsit, etiam signa erunt vera; si consensus non adsit, signa erunt falsa; et similiter si consensus adsit, intentio aderit; si consensus absit, intentio aberit. Itaque ad Matrimonii sacramentum nihil aliud requiritur essentialiter, nisi consensus signo expressus inter legitimas personas.

Jam igitur ex parte consensus sumuntur duo generalia impedimenta, ignorantia, et coactio : hæc enim duo faciunt involuntarium. Ad ignorantiam pertinet error personæ, quod est primum impedimentum : neque enim consentire censetur in Matrimonium, qui uni personæ jungitur, existimans esse aliam. Item conditio personæ, quod est secundum impedimentum, ut, cum quis servam accipit, quam liberam esse credebat.

Huc etiam pertinet, carentia usus liberi arbitrii; neque enim pueri, furiosi, amentes contrahere possunt, cum deliberatum consensum habere nequeant : et hoc impedimentum non est inter illa duodecim numeratum, sed reducitur ad errorem. Ad coactionem pertinet vis, seu metas, quod est impedimentum septimum.

Ex parte personarum contrahentium sumuntur cætera omnia, quorum alia reddunt

personam inhabilem absolute, et proinde respectu cujuscunque Matrimonii; alia reddunt inhabilem solum respectu alienjus Matrimonii cum certa persona contrahendi, non autem absolute.

Ex his, quæ reddunt personam inhabilem absolute, alia sunt naturalia, alia voluntaria. Naturale impedimentum est, frigiditas, et impotentia quævis coeundi perpetua, sive innata, sive maleficio procurata : et hoc est impedimentum duodecimum. Voluntaria impedimenta sunt : votum solemnæ continentia, ordo sacer, et ligamen cum alio conjugæ; quæ sunt impedimenta III. VIII. et IX. Qui enim alligati sunt Deo per vota monastica, aut per sacros Ordines, vel conjugæ per Matrimonium, non possunt novum conjugii vinculum accipere.

Ea vero, quæ inhabilem faciunt respectu certi Matrimonii, non autem absolute, tria sunt, crimen, nimia conjunctio, et nimia disjunctio. Crimen est impedimentum quintum, et per crimen intelligitur adulterium mixtum homicidio, cum ordine ad futurum conjugium : Non enim potest, qui cum aliqua adulterium commisit, et ejus viro necem molitus est, illam unquam ducere in uxorem, ut infra explicabitur : quocirca hoc impedimentum dirimit certum aliquod Matrimonium, non autem omne absolute.

Nimia disjunctio vocatur cultus disparitas, et est impedimentum sextum, non enim potest fidelis cum infideli contrahere Matrimonium. Nimia conjunctio est cognatio, ad quam tria impedimenta revocantur, nimirum cognatio naturalis, quæ dicitur proprie consanguinitas, et est impedimentum quartum, et ad illud redeuntur cognatio spiritualis, qualis est inter baptizantem seu confirmantem, et baptizatum seu confirmatum; et cognatio legalis, quæ fit per adoptionem. Huc etiam pertinet affinitas, quæ per carnalem copulam acquiritur, quæ est impedimentum undecimum. Et denique publica honestas, quæ est affinitas orta ex sponsalibus; et est impedimentum decimum.

Impedimenta autem quæ contrahendum impediunt, sed non dirimunt contractum, duo numerari solent. Unde existunt versiculi :

Ecclesiæ velitum, necnon tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Per Ecclesiæ velitum, intelligunt prohibi-

tionem, ne Matrimonia clam fiant, cum debeant in facie Ecclesiæ, et coram testibus celebrari. Per tempus feriatum, intelligunt certa tempora sacra, ut Adventus, et Quadragesima, quibus Ecclesiæ nuptias celebrari prohibuit. Sed primum horum impedimentorum jam post Concilium Tridentinum non est amplius tantum impediens conjugium contrahendum, sed etiam dirimens contractum; quare vel reducendum est hoc impedimentum ad crimen, quod erat unum ex impedimentis dirimentibus, vel certe erit impedimentum XIII.

Sunt præterea quædam alia impedimenta non dirimentia, ut votum continentia simplex, sponsalia, instructio Catechumeni per traditionem Catechismi, et sex crimina : incestus, raptus alienæ sponsæ, conjugium sacrilegum cum sanctimoniali, cædes uxoris, homicidium presbyteri, et Baptismus proprii filii.

Sed hæc non ponuntur in numero seorsim cum illis duobus primis, quia duo illa sunt impedimenta distincta omnino a dirimentibus : hæc autem novem reducuntur ad dirimentia, et cum illis explicari solent. Nam sex crimina reducuntur ad crimen, Catechismus ad cognitionem spiritualem, votum simplex ad votum solemnæ, et sponsalia ad ligamen.

Porro adversarii impedimenta tria, quæ sumuntur ex parte consensus admittunt, nimirum errorem, conditionem, et vim, seu coactionem; ut patet cum ex aliis, tum ex Philippo in locis, tit. de conjugio. Sed unum ipsi addunt impedimentum, nimirum defectum consensus paterni; et ideo prima questio erit utrum ad matrimonium filiorum familias, ita necessario requiratur parentum consensus, ut sine eo irritum sit conjugium.

Ex impedimentis autem, quæ sumuntur ex parte personæ, duo admittunt simpliciter, nimirum impotentiam reddendi debitum conjugale, et ligamen. Duo alia admittunt ex parte, non simpliciter, ut consanguinitatem, et affinitatem; hæc enim admittunt, quoad gradus, qui prohibentur in Levitico; quoad alios rejiciunt.

Reliqua omnia simpliciter damnant : unde est illa vox Lutheri in serm. de Matrimonio : « Duo de viginti causas in suo jure effinxit Papa, quibus omnibus Matrimonium vel dissipet, vel impediatur, quas tamen fere omnes, et rejicio, et condemno. » Hæc ille. De his

igitur impedimentis, septem tantum sunt cum hæreficis hujus temporis quæstiones.

CAPUT XIX.

Non requiri ad essentiam Matrimonii, consensus parentum.

Prima igitur questio est, an requiratur necessario ad Matrimonium filiorum, consensus parentum. Contendunt enim adversarii, Matrimonium irritum esse, nisi fiat cum parentum consensu : sed quia non omnino inter se conveniunt, eorum sententias brevier referemus. Primus videtur fuisse Erasmus, qui rem in controversiam revocavit : nam in colloquio de Matrimonio, in quo Eubulum, et Catharinam loquentes in ducit, sic ait : « Definiunt quidam Matrimonium esse ratum, quod insciis, aut etiam invitiis parentibus, inter puerum et puellam per verba de presenti contractum est. Atqui istud dogma nec naturæ sensus approbat, nec veterum leges, nec Moyses ipse, nec evangelica, aut apostolica doctrina. » Hæc ille.

Martinus Lutherus in serm. de Matrimonio, cum distinctione loquitur : nam aut nata est proles ex conjugio contracto sine parentum consensu, aut nondum est nata. Si nata est, firmum esse debet Matrimonium; si nondum est nata, in potestate parentum leri, confirmare, vel irritare conjugium, dem docet Philippus in locis, tit. de conjugio.

Bucerus in cap. 19. Matthæi revocari optat in usum leges civiles, quibus id caveri dicit, ne nuptiæ filiorum ratæ sint sine consensu patris, aut avi, aut proavi. Joannes Brentius in Catechismo, exponens quartum præceptum, si Matrimonium sine parentum consensu, celebratum sit, jubet id referri ad Magistratum, atque ejus judicio confirmandum, vel irritandum esse. Nam etiamsi generalis regula sit, quod liberi debeant inire conjugia cum parentum consensu, tamen nonnulli sunt casus, in quibus licet etiam secus agere. In eamdem sententiam descendit Martinus Kemnitius in 2. part. Exam. Concilii Tridentini pagina 1273. et sequentibus, ubi tamen non recte confundit Matrimonia filiorum sine consensu parentum, cum Matrimoniis clandestinis : potest enim